

У трећем реду су живчане и душевне болести од неурастеније, хистерије и епилепсије до тешких психичких дефеката. Све је то доказано огромним статистичким материјалом.

Осим алкохола додаје у обзир и други отрови, који се уносе у човјечји организам нарочито данас тако раширеним уживањем духана. Интоксикација духаном има јачање штодљивији утицај, него ли што се обично мисли. На жалост ово питање још је врло мало испитано.

На крају ћемо споменути још да каквој насљедној афекцији може да буде узроком и то, што се очево и материно сјеме не „породарају“, нескладно се допуњају. У томе јачање и лежи смисао и значај инстинкта наклоности симпатије међу појединим особама разноликих сполова.

Из свега до сад изложеног видели смо да разноврсни штетни утицаји било на сјемене ћелије, било на носиоце њихове проузрокјују дегенерацију односно обољење потомака. Кад једна породица или цијели један народ западе у такве прилике, у којима је изложен тим равним штодљивим утицајима, појави се код њих породична односно расна дегенерација. Но овдје морамо истаћи да тај дегенеративни процес, који доводи до расних патолошких стања односно болести не иде ипак тако брзо ни тако лако, већ и због тога што су сјемене ћелије донекле заштићене од разних утицаја у организму, т. ј. нису тако изложене разним утицајима као што су друге ћелије. Мали квантум каквог отрова, који је допро у организам не достиже одмах и у сјемене ћелије. Зависи много од врсте и концентрације отрова као и од трајања утицаја хоће ли отров дјеловати и на сјемене ћелије. Ми смо већ видели да се извјесна патолошка стања и расне болести тек у току генерација, претпостављајући увијек штодљиве утицаје, потпуно развију и манифестирају. То је свакако важно за човјечанство, јер би се у противном случају поједине расне болести и расне мањкавости много брже шириле и тиме и дотична раса много брже пропадала.

Размотривши расне болести и друга расна патолошка стања односно аномалије као и узроке који их производе, можемо прећи на спрјечавање и сузбијање тих расних патолошких појава, а то је на расну хигијену.

Др. Урош Круљ.

Наш национализам.

Имамо рђав обичај, да све наше ведање свалјемо на факторе који су изван нас и изнад наше снаге. Имамо стереотипних фраза којима правдамо своје националне мане и личне грешке. Пред објективним јавним и моралним одговорности нијесмо кадри да

otvoreno i iskreno priznati svoje vlastite grijehe i da sebe popravimo. Za sve naše neudahe i nacionalne udarce trebamo se teškoćom prilika, prepredenosti neprijatelja i geografskim položajem. Ove su fraze postale veš banalne, upotrebljuju se gdje ima i gdje nema mjesta, i one nam služe kao ključ razjašnjavanja svega našeg javnog života, koji je pun neuspjeha i neudaha. Mislili se da smo osuđeni na sudbinu stalnog objekta u vječnoj igri tih faktora. Jednu smo stvar samo izborili: da smo pored ~~svih te neuspjeha i nemogućnosti~~ naše uobražene sudbine ~~imamo~~ ~~izvjesne~~ nacionalne uspjehe. To te demantuje u ~~prilicama~~ gdje se u javni rad angažovana istinska predanost i ~~našim~~ ~~sхватанье~~. Ovi uspjesi su najbolji dokaz o relativnoj teškoći našeg položaja i o velikoj zavisnosti naše sudbine od nas samih, od našeg схватанья и рада.

Nesumnjivo je da su neke naše nacionalne osobine u velikoj mjeri krive mnogim nacionalnim udarcima. Mi smo narod koji u sebi ima srazmjerno mnogo svega. Imamo osobina kojima se razlikujemo od mnogih susjednih i nekih srodnih naroda. Među tim osobinama ima ih mnogo rođenih, primarnih, „osnovnih crta“ naše etničke duše i dosta primljenih i pretopljenih. Sve te osobine izražene su u svima granama našeg javnog rada, osobito u produktima i pojanama naše duševne kulture, u javnom životu i političkom radu. Među ovim osobinama ima ih koje se mogu nazivati pozitivnim i negativnim nacionalnim osobinama prema tome da li one unapređuju ili unazađuju naš nacionalni rad. Prema prilicama razvijali smo i jedne i druge, pa se je u nam jавни рад kolebao u periodima uspjeha i neuspjeha. Iz svega onoga što danas imamo, što smo skoro ugrabili, borili se s raznim neprilikama vidi se da mi svoju sudbinu možemo znatno olakšati kulturnim napredovanjem, nacionalnim васпитањем, усавршавањем позитивних особина нашег карактера. Проучавање и упознавање тихих особина постаје врата научног рада који има велике практичне важности¹⁾.

Чини се да смо до сада pokazали ванредних способности у борби. Kad је требало рушити тешка стања pokazали смо ванредне бујности и моментане снаге. Има у нашем карактеру много борбенога, и због тога нас многи сматрају деструктивним елементом. Томе је крив и тај факат што смо у својој историји pokazали мало организаторског и стварајућег рада. Главни

¹⁾ У томе су првену вниманята и особично важна антропологеографска и етнологска проучавања проф. Др. Ј. Цвијича. У томе је првену особачно важан његов чланак „О даровитости српског народа“ у прошлом броју „Проглед“.

nosilac ovih tih osobina bio je srpski radikalizam poslednjih četrdeset godina. On je dugo radio kao čisto destruktivna sila. Čini se da će samo onaj u Kraljevini Srbiji uspjeti da se razvije kao organizovana stvarajuća i reformišuća sila.

Naš borbeni položaj i naša prošlost dali su našem narodu mnogo tih osobina. One se ispoljavaju i smetaju u savremenom životu. Savremeno duševno stanje pojedinih srpskih krajeva ima sve osobine onog naroda koji je imao da izdrži teške borbe. Navikli smo na borbu i mi tražimo da se borimo. Kad nema istinskih neprijatelja iznalazimo ih i stvaramo između sebe, samo da imamo u čemu vršiti svoje borbene prohtjeve. Vodimo borbu radi same borbe, i ona nam nije sredstvo nego cilj i misija. S toga gledišta interesantna je istorija Srbije u XIX. vijeku, sve njene bune odозго и одоздо, од хајдучије до претјераног радикализма. Добру слику таког стања имамо у дјелу Г. М. Гавриловића о „Милошу Обреновићу“¹⁾.

Најновија наша историја показује много личнога, које је несодјавно и недисциплиновано и кочи сваки организован рад. Чини се да у томе лежи главни узрок деструктивности нашег карактера. Ми смо народ који се еписки васпитавао, и који на борбу и на живот сувише еписки гледа. У јавном животу невидимо цијелина, њихових интенција и интереса већ појединце, личности, махом себе као јунаке. Онијени смо личном сујетом и главни мотив јавног рада је лична слава или чак и лична корист. Лични култ игра у нас страховиту улогу. Све се наде полажу у личности мјесто у цијелина. Ми не знамо да своју личност у општем интересу ваља подврћи вољи великих цијелина, у нас нема ни термина за такво поступање, јер га и не познајемо. Најбоље ствари морају често да се одлажу или да пропадају само зато, што се лични престиж појединаца осјетно заностављен или очепсеа. Трка за личним истицањем постала је смијешна и банална, не познаје ни друштвеног реда, ни морала ни принципе. Она је у стању да луђе води из скрајности у скрајност, и стога је јавни рад таквих људи пуи нелогичности и недошљедности. Главно је да се лична амбиција задовољи и онда су „народне ствари“ спасене. Сви хоћемо да смо први, да смо вође, а мало нас има радника. С тога се сваки наш јавни рад извитопери у борбу међу појединцима, међу главешинама. Тада се мјесто дјела и принципа у јавности третирају лично особине појединаца. Политичка борба постаје интријана, лична, заједљива, тврдоглава и осветљива. И тако је уништењем тих елемената образовање партија постало једино оште

¹⁾ Милош Обреновић, Београд 1908.

zlo, gorot društveni, jer one na vode borbe za principe i metode već za личности.

Има извјесне нелогичности у нашем социјалном развоју. У патријархалном стању смо били до извјесне мјере и социјални и дисциплиновани. Наше патријархално стање одликовало се је чврстом организацијом великих средњачких цјелина. Представници тих организација су: племена, браства, породице, пасови, фисови и задруге, затим они примитивни почетци самоуправно организације, таква имамо у првим почетцима Црне Горе, и у римским предацима самоуправним организацијама појединих мањих области¹⁾. Било је често случајева да су велике масе народа покретале и велика национална питања, питање српског српског ослобођења и уједињења. Читаву нашу прошлост посљедњих три стотине година пуна је доказа о озбиљним тежњама српског народа да створи своју националну државу. И државна идеја чини главни дјело историје српског народа посљедњих сто и неосет година. Имали смо један доста једноставан, примитиван и патријархалан социјални корак, који је дисциплиновао и у моментима покретао велике народне масе. Ко проучава ту прошлост изненађује се у садашњости. Ми смо данас мало социјални и национални а сувише индивидуални. Доплавши у додир с модерном европском културом наше се друштво збунило. Хтјело је одједном да сруши старе облике живота и да их надокнади готовим примљеним облицима из Европе. Хтјели смо нагло да примамо па смо се збунили. Велико начело личне слободе, коју савремено европско друштво сматра великом тековином своје дуге еволуције, залогом социјалне праведности и оснвом напретка, схватили смо ми потпуно погрешно. У нас се мисли да се та слобода личности састоји у задовољавању свих прохтеља сваке поједине индивидуе. И „модерност“ многих наших јавних радника састоји се у перхоресцирању социјалних потреби и националне дисциплине и у повиновању свим могућим прохтељима и инстинктима своје примитивне личности. На тај смо начин постали веома мало социјални и дисциплиновани, и у томе је та привидна нелогичност нашег развоја. Важно је и фатално што те особине највише показује она друштвена класа која води наш народ. Наша интелгенција или управо наши школовани људи су главни носиоци тих особина, и они ће пред историјом неопуштамо понети одговорност за многе наше националне недаће.

Наша сега с патријархалним моралом дала су главни ставовиштво нашим чаршијама, а их чаршија је раскрутила главни

¹⁾ „Развитак“.

dao savremene srpske intencije. A poznato je da su te civilizacije primile veoma mnogo elemenata iz kulturne oblasti Bliskog Istoka. Mi smo primali elemente vizantijske i iransko-turske i, eventualno arapsko-persijske kulture, i to primali smo ih u najvećem kad su ove kulture počele propadati. Mnogi iznenađeni orijentalistički pogledi na svijet, na društvo, na narod, na onite i državne interese, koji i danas vladaju u našim civilizacijama porijeklom su iz tog kulturnog kruga. Po našim civilizacijama vladajuće i danas tipični predstavnici orijentalistkog, fizičkog i psihološkog dekadantizma. Psihološki dekadantizam prenosi se u naš javni život, i on se, pomiješan s onim našim kultom ličnosti, postaje jedan strahovito velik teret u našem nacionalnom radu. On je opasan specijalno zato što se odlikuje invidioznošću, u suzdržavanju sredstava za zadovoljavanje ličnih prohtjeva. Ova vrsta sebičnosti razlikuje se od onog ličnog kulta patrijarhalnih masa, što ne teži za popularnošću, već za sticanjem materijalnih životnih sredstava, za koja se žrtvuje sve, i lični ponos i oniti interesi. Borbena sredstva su podvala, ulizivanja jačim i gaženje slabijem. Kombinovan s onom bolesnom ambicijom on može biti veoma opasan, i to specijalno u nas u Bosni i Hercegovini. Naša najnovija historija najbolji je primjer za to¹⁾.

Srpski narod živi u raznim zemljama, u raznim prilikama, i pod uticajem raznih kulturnih sredina. Zbog toga ima u našem pleмену velike duševno i materijalne kulturne raznovrsnosti. Ova raznovrsnost može u isto doba da znači i veliku snagu u raznovrsnom kulturnom stvaranju, a može i da nosi klicu najgorskog partikularizma. Žalostno je da ove spoljašnje razlike pojedinih oblasti počnu postajati uzrok razdvajanja i štipanja. Prijeti opasnost da naš nacionalizam ne postane provincijalan i partikularistički. Injeseo još važniji da svaku pojavu posmatramo sa gledišta opštih nacionalnih interesa, i da interese pojedine provincije подредимо општим националним интересима. У нас се мисли да се прави патриотизам састоји у форсирању интереса уже отаџбине и у потчињавању општих интереса локалним интересима. Отуда болесна тежња неких кријева да предузму водство у националним стварима, и ако за то немају никаквих других услова осим једног **убрањања и безразложне амбиције.**

Национална политика мора имати разне облике мора се служити према приликама и земљама разним методима и сред-

¹⁾ Види Ј. Цвијак, Антропогеографски проблеми Балканског Полуострва.

stanja i u tome se i sastoji sva politička paket pojedinih krajeva da схвате интенције опште националне ствари и да према тој улесе своје држање, да буду увиђавни и дисциплиновани.

Краљевина Србија ријешила је питања грађанских права и личне и социјалне слободе у једној мјери која данашње потребе задовољава. На тај је начин она добила једно снажно средство за равноврсне утицаје на Балканском Полуострву, и она даје живу слику идеалима свих балканских слободљана. Својим демократизмом и слободом Србија постаје илонир западно-европске цивилизације на Балканском Полуострву. У тој улози с њоме се не може ресорцифитати ни једна сусједна држава. Што се политичке слободне нијесу дошле до свог природног значаја уарок је то што у исто вријеме није утарђен и заштићен у довољној мјери државни престиж и ауторитет што слобода појединца није довољно заштићена од неоправданих нападаја овоздо, што с увођењем општих слобода није уведено довољно реда, система и сигурности у сваком погледу. Чини се да има знакова да се нешто ради и у томе правцу; ријешење ових питања документовало би само велику животну снагу и цивилизаторску мисију српског радикализма.

Кад проматрамо политичке борбе код многих сусједних народа, специјално код католичких Словена, видимо да се троши силна енергија у борби против клерикализма. Српски народ, који у великој дефини припада православној вјери, не познаје тих питања. Цетибатом наш клир постаје и националан и демократски: свештеник, муж и отац може непосредније да осјети националне потребе и свагдање потребе појединца, и с тога је наше парохиско свештенство и националније и демократскије од католичког. Ово стање и ове одношаје ваља у истом правцу развијати. Треба се клонити доктринарства и сцијеног преношења клерикалних борба са запада, особито гдје нема повода. На против треба гледати да се и црква и клир што више ангажује у општој националној ствари. Јер само сарадњом у националној ствари може се црква спасти од немновне судбине која је постигла католичку цркву у Италији и у Француској послјед побједу националне и опште слободе.

Наше национално осјећање нам често изгледа моментано и праскаво. Ми се одушевљавамо од времена на вријеме. У нас се измјењују стања гангвиничног ентузијазма и једне страшне апатије. Те промјене имају нешто што личи на душевно стање једног алкохоличара. Има читавих крајева који су живјели дуго времена у једном безграничном одушевљењу, а данас су престалиници несијазма и скептицизма. Кад се вулгарно изралимо има

čitavih krajeva i читavih generacija koje su iza jedno nacionalno teretanke došli u stanje nacionalnog manurđuma. Ove osobine i navike predstavljaju jednu veliku manu našeg nacionalnog karaktera. Ne zna se da li su to posljedice našeg kulturnog stana ili su to osobine našeg plemena, što naša patriotska i nacionalna osjećanja nijesu razvijena u obliku finih i velikih strasti kulturnih naroda, koje rade neprestano i koje su sastavni dio duše svakog pojedinca. Ne treba zaboraviti da su te strasti osnov svih nacionalnih pokreta, regulator i izvor svega nacionalnog rada. Te velike strasti valja izazivati i vaspitati ih.

Naše starije generacije odlikovale su se intenzivnošću nacionalnog osjećanja, koja se pokazivala u modovima, ali je bila velika. Danasnja generacija, i ako je ekscitirana, ne pokazuje više ni te intenzivnosti. Nijesmo u stanju da velike nacionalne stvari схватimo као лична питања и свију нас заједно и сваког појединца, да општа национална осјећања учинимо личним осјећањима, и да у вршењу националних дужности осјетимо задовољавање наших личних духовних потреба. Без оваких осјећања нема ни личних жртава, а без овога нема ни националног напретка.

Као што се могло видјети нашим недаћама нијесу криви фактори који су изван нас. И ако постоји велика тежкоћа нашег географског положаја, и ако постоји културна и материјална надмоћност наших непријатеља, ипак у свима нашим националним недаћама има и много наше опште и личне кривце. Ми смо наложили све мане нашег личног и националног карактера које сметају нашем напретку. Ипак су се из читавог нашег излагања могле осјетити све позитивне особине наше душе, многи успјеси нашег прогреса, који смо извршили упркос свих тежкоћа и свих наших mana. Ово је све доказ, да постоји у нашем карактеру једна здрава позитивна основа способна за одбрану, за прогрес и за стварање. Те особине треба дивати и усавршавати и у томе је важност нашег општег националног преображења и његовог питања. Ми се морамо веома много промијенити. У томе нам историја италијанског народа може служити као најбољи пример.

Наш будући рад треба да се посвети општем националном преображењу. Морамо просијаћивати себе и широке народне масе; морамо прихвати много више савремене европске културе и морала. Ако хоћемо да одолимо непријатељу морамо постати од њега јачи. Ми треба да смо и моралнији и либералнији, интен-

развијајег сејећања и мишљења од наших непријатеља. Наша осјећања треба да се развију до степена великих културних страсти, наш национаizam треба да postane наша насušna душевна потреба. Jer je nesumljivo da ћemo usijeti istom onda ako postanemo duševno jači i savršeniji od svoje okoline, od svih prijenka i neprijatelja.

Jevto Dedijer.

Неколико ријечи о „Основи аграрног закона“.

Још чак на Берлинском конгресу преузету обавезу, да ријешити аграрно питање у Босни и Херцеговини почиње аустро-угарска управа тек сада да испуњава. У ту сврху парадна је босанско-херцеговачка влада „Основу закона о давању зајмова за добровољно откупљивање кметовских селишта у Босни и Херцеговини“, коју ће у првој сесији подистријети на ријешене бос-херцеговачком сабору. На самог наслова споменуте основе види се да се бос-херцеговачка управа поставила на становиште добровољног откупа кметовских селишта. Ово своје начелно становиште мотивира (види: Мотиви горње законске основе — стр. 11.) б. х. управа прејудичом створеним Преврћеним писмом од 3. марта 1910. управљеним на заједничког министра г. Буријана.

Становиште, које је влада у аграрном питању заузела у начелној је опреци са програмним становиштем, које је истакнуто у програму српске политике. Намјера ових редака није, да пледира за становиште обавезног откупа још им је пак мање тежња, да се упушта у критику стварања прејудича са најнишег мјеста у стварима, које према уставном штату спадају у дјерокруг сабора. Њина је сврха само та да горњу законску основу са њене формално-јуристичне и економско-техничке стране прикаже и због њене непрецизности и нејасности устврди, да овака земалска основа не ствара никакове солидне базе за саборску дебату чак и онда, када би се преко принципног њеног становишта — добровољног откупа — уопће могло прећи.

У 18 параграфа законске основе забијена је сва важност преузете међународне обавезе и сво тридесетогодишње цкустрио и штудиј аграрног питања. Необична појава у економском законодавству и о стварима мање важности, камо ли о питању цијеле земље и о стварању услова њеног не само привредног него уопште културног напредка. Ми смо се трудили, да у мотивима законске основе истакнуто тежњу: „интензивног јачања тежачке привреде, која је најстарија и најважнија основа за добро стање народа“ (стр. 12.) поткријенимо којом материјалном установом самог